

Krásný den milí sedmáci 😊,

moc chválím ty, kteří mi poslali své skóre z kvízu (místopis). Většinou jste měli 100% úspěšnost a k tomu i velmi dobrý čas. Někteří jste si možná kvíz udělali, ale neposlali mi skóre, proto to co nejdříve napravte.

Dnes budeme pokračovat v Americe. Zabývat se budeme povrchem a vodstvem.

Nejdříve si přečti v učebnici kapitolku **V Novém světě** (str. 6-8) a pak se vrhni na úkoly. Učebnice je naskenovaná na dalších stránkách tohoto souboru. Pokud nemáš doma školní atlas, použij stránku: <https://mapy.cz/atlas/>.

Do sešitu si napiš nadpis: **Povrch a vodstvo**

Úkoly

1. Odpověz na otázky celými větami a napiš si je do sešitu

- Co to jsou stolové hory?
- Které pohoří lemuje celé západní pobřeží? Jak se mu říká v Jižní Americe? Připiš vrcholy v Severní i Jižní Americe.
- Jaké další pohoří v Americe jsou?
- Popiš Amazonku (délka, šířka, napiš jeden přístav)
- Které další řeky protékají Amerikou?

2. V mapě si ukaž následující pojmy

Kordilery	Amazonka	Atlantský oceán
Andy	Manaus	Tichý oceán
Appalačské pohoří	Mississippi	Severní ledový oceán
Guyanská vysočina	řeka Sv. Vavřince	řeka Yukon
Brazílská vysočina	Orinoko	řeka Colorado
Mississippská rovina	Paraná	Velká jezera
Orinocká rovina	Uruguay	
Amazonská rovina	Mount. McKinley	
Laplatská rovina	Aconcagua	

3. Vypiš si z mapy/atlasu alespoň 4 sopky

Dobrovolný úkol – Zkus přijít na to, co znamená Pět velkých A Jižní Ameriky. Pohledej v atlase nebo někde na internetu a napiš mi do zprávy svůj tip 😊.

To je pro dnešní den všechno. Mějte se krásně 😊.

M. K.

* Tabulka 1 je jen orientační. Při propracovaní pojma může posloužit hr. na námořníka obeplovávajícího světadíl. (Zač. popisů, kterými průlivy a zálivy popisují a které poloostrovy obeploávají při námořní plavbě kolem světa.)

* Upozorněte žáky na dobře rozpoznatelná jezera a vrcholky hor pokryté sněhem a ledem na obr. 2.

Obr. 1. Mt. Roraima (2 810 m n. m.), jedna z nejvyšších hor v Guyanské vysočině, je typickým příkladem stolové hory.

Obr. 2. Západní pobřeží Jižní Ameriky lemují Andy.

6

* Zdůrazněte, že pojem „Kordillery“ zahrnuje celé pohoří až k Ohňové zemi. Označení „Andy“ lze použít pouze v Jižní Americe.
* Kordillery jsou ve skutečnosti nejdelším pevninským pohořím – nejdelší horské pásmo na Zemi je Středoatlantský hřbet.

Světadíl Amerika

Členitost pobřeží

Severní část Ameriky má značně členité pobřeží, v jižní části se naopak nachází jen málo výraznějších poloostrovů, ostrovů či zálivů.

Členitost severních oblastí je důsledkem činnosti pevninského ledovce, který v dobách ledových sahal od severního pólu až k hranici Kanady s USA. Velká hmotnost ledovce způsobila pokles severní části světadílu. Když pak ledovec roztál, zaplavilo stará horská údolí moře. Novými průlivy a zálivy bylo od pevniny odděleno Arktické souostroví a Grónsko. Činností ledovce byl vytvořen i Beringův průliv.

Okrajová moře, zálivy	Průlivy, průplavy	Poloostrovy	Ostrovy
Karibské moře	Magalhãesův průliv	Labrador	Grónsko
Beringovo moře	Drakeův průliv	Florida	Newfoundland
Sargasové moře	Beringův průliv	Yucatán	Velké Antily
Hudsonův záliv	Davisův průliv	Patagonie	Malé Antily
Mexický záliv	Panamský průplav	Kalifornský pol.	Ohňová země
Kalifornský záliv		Aljaška	Galapágy

Tab. 1. Největší okrajová moře a zálivy, průlivy a průplavy, poloostrovy a ostrovy Ameriky

V Novém světě

Povrch a vodstvo Ameriky

Zvláštností jihoamerické přírody jsou tzv. stolové hory v Guyanské [gvajánské] vysočině. Jejich ploché vrcholy jsou od úpatí odděleny strmými skalními stěnami. Živočišné i rostlinné druhy, které na nich žijí, jsou už tisíce let izolovány od okolního světa. Proto se většinou nevyskytují nikde jinde na světě. Fantazie některých autorů klade na stolové hory již vyhynulé živočichy, bájně příšery a oprááá je různými záhadami. Přezítí dinosaurů je na nich sice vyloučeno, ale je pravda, že většina těchto skalních útvarů dosud prozkoumána nebyla a mnohá tajemství na svá odhalení ještě čekají.

Co už víme...

- Amerika je druhý největší světadíl.
- Podle přírodních podmínek se člení na Severní, Střední a Jižní.
- Severní Amerika má členité pobřeží, Jižní Amerika je členitá málo.

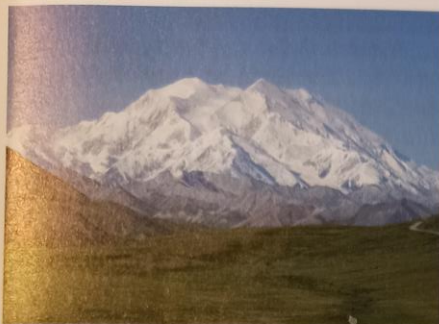
Amerika leží na **třech litosférických deskách** – severoamerické, karibské a jihoamerické desce. Všechny se pomalu pohybují k západu a nasouvají se na desky tvořící dno Tichého oceánu. Tím vznikl v západní části světadílu pás vysokých pohoří. Pohyby desek jsou provázány zemětřeseními a sopečnou činností. Střední část Ameriky vyplňují nížiny a roviny, východní pak stará kerná pohoří.

Povrch

Pohoří lemující v celé délce západní pobřeží se nazývá **Kordillery**. V Jižní Americe se pro ně používá název **Andy**. Kordillery (včetně And) jsou nejdelším horským pásmem na Zemi a jejich

• Amazonka je též nejvodnatější řeka, nejvyšší průtok v ústí řeky dosahuje až 300 tis. m³/s. Proud vody je tak silný, že moře je sladké v okruhu 300 km od ústí Amazonky do Atlantského oceánu. Na řece se dokonce projevuje mořský příliv (až do vzdálenosti 700 km od ústí, má formu mohutné, až 5 m vysoké vlny podobné zdi, která se valí proti proudu).

Světadíl Amerika

◄ Obr. 3. Nejvyšší horou v Severní Americe je Mount McKinley.

◄ Obr. 4. Součástí Kordiller je i nejnižší místo Ameriky – mimořádně nehoštinné území s příznačným názvem Údolí smrti. Jeho dno leží 86 m pod úrovní hladiny oceánu.

nejvyšší vrcholy dosahují výšky téměř 7 000 m n. m. (v Severní Americe Mount McKinley [maunt mek kinli] (6 194 m) a Aconcagua [akonkagva] (6 959 m) v Jižní Americe). Kordillery jsou tvořeny velkým počtem pohoří, údolí, náhorních plošin a proláklín. Andy mají jednodušší stavbu – většinou je tvoří dvě nebo tři rovnoběžná pásma hor oddělená údolními a náhorními plošinami.

Střední části Severní i Jižní Ameriky vyplňují **rozsáhlé roviny a nížiny**. Většinou se jmenují podle velkých řek, které jimi protékají (Mississippská, Orinocká, Amazonská, Laplatská), případně podle své geografické polohy (Arktická, Atlantská).

Ve východní části obou Amerik se nacházejí tři výrazná pohoří. Všechna jsou starší a nižší než Kordillery a Andy. V Severní Americe se jedná o **Appalačské pohoří**, v Jižní Americe o **Guyanskou vysočinu** a **Brazilskou vysočinu**. V Guyanské i Brazilské vysočině se nacházejí velká naleziště rud a drahokamů.

Vodstvo

Většina světadílu je odvodňována do Atlantského oceánu. **Amazonka**, která vzniká soutokem několika řek pramenících v Andách, je nejdelší řekou na světě (7 000 km). V ústí je široká 250 km a hluboká 45 m. Díky šířce toku mohou námořní lodě plout až 1 500 km proti proudu do města Manaus, kde byl (uprostřed pevniny) vybudován námořní přístav. Do Atlantského oceánu ústí i další velké řeky: **Mississipi**, **řeka Sv. Vavřínce** (vytéká z Velkých jezer), **Orinoko**, **Paraná** a **Uruguay** [urugvaj].

Řeky ústící do Tichého oceánu a do Severního ledového oceánu jsou většinou kratší a mají méně vody. Nejdelší je Yukon [jukon], Colorado [kolorado] a Mackenzie [mekenzi].

Přestože je Hořejší jezero rozlohou největší sladkovodní jezero na světě, má méně vody než mimořádně hluboké jezero Bajkal v Asii.

► Obr. 5. Největší vodní plochou v Americe jsou **Velká jezera** na hranicích mezi Kanadou a USA. Jsou tvořena pěti jezery vzájemně propojenými řekami a kanály. V jejich okolí je hustě zalidněná průmyslová oblast. Hořejší jezero je větší než ČR.

- Největší slané jezero je Kaspické moře.
- Nepoužívejte označení „Velká kanadská jezera“, jedno z nich v Kanadě neleží.

Obr. 6. Řeka Amazonka odnáší do Atlantského oceánu velké množství zvětralých částic hornin a půdy. Její přítok Negro jich obsahuje méně, proto má na družicovém snímku tmavší barvu.

• Bystřejší žáci si mohou všimnout, že v Brazílii má Amazonka až po soutok s Negro solumões. Pro úsek od soutoku řek Marañon a Ucayali k peruánsko-brazilské hranici používa jména Amazonka. Tuto skutečnost zamílte a reagujte pouze na případný dotaz.

Zapamatujte si...

- Pohybem tří litosférických desek vzniklo nejdelší pohoří světa - Kordillery (v Jižní Americe nazývané Andy) s častými zemětřeseními a sopečnou činností.
- Pohoří na východě světadílu jsou starší a nižší než Kordillery.
- Jižní Amerikou protéká nejmohutnější a největší řeka světa - Amazonka.

Otázky a úkoly...

- (1) Srovnajte výšky nejvyšších hor Severní Ameriky a Jižní Ameriky.
- (2) Určete, kterými jezery a řekami postupně protéká voda, než se dostane z Hořejšího jezera do Atlantského oceánu.
- (3) Srovnajte podle atlasu šířku Kordiller a And. Čím se liší stavba těchto pohoří?
- (4) Porovnjte rozmístění sopek a polohu okrajů litosférických desek.

• Situace zachycená na družicovém snímku není zcela typická, nevyvozuje z ní všeobecné závěry (i Negro unáší velké množství zvětralin, které řece dávají typickou tmavou barvu - odtud její název).

• Jižní Amerika má vyšší průměrnou nadmořskou výšku než Severní Amerika.

Z tundry přes prerie do tropických lesů

Podnebí a krajiny Ameriky

Rostlinstvo a živočišstvo Jižní Ameriky se výrazně liší od rostlin a živočichů Evropy. Řada amerických rostlin byla proto po objevení Ameriky do Evropy dovezena. Brambory, kukuřice, rajčata a papriky byly zpočátku považovány za exotické pochoutky, brzy se ale staly běžnou součástí evropského jídelníčku. Rozšíření těchto rostlin naprosto změnilo tradiční stravovací návyky a mělo značný podíl na růstu počtu obyvatel Evropy. Z Ameriky se k nám rozšířilo i používání cukru (k slazení se dřívě užíval med), čokolády a bohužel také tabáku.

Co už víme...

- Při západním pobřeží Ameriky se táhnou Kordillery (v Jižní Americe nazývané Andy).
- Hlavní příčinou různého podnebí je nestejně množství slunečního záření v oblastech s rozdílnou zeměpisnou šířkou.
- Život rostlin i živočichů je výrazně ovlivněn podnebí a nadmořskou výškou.

Obr. 7. Severní část Ameriky je porostlá hustým jehličnatým lesem - tajgou.

Amerika má protáhlý tvar ve směru od severu k jihu, proto jsou na ní zastoupeny všechny podnebné pásy. Rozmanitost podnebí podmínila v Americe i různorodost vegetace a živočišstva. Rozmístění rostlin i živočichů je závislé hlavně na teplotách vzduchu a na srážkách.

Pracujte s **mapou podnebí a vegetace** Ameriky na následující dvoustraně.